

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr.

- 7 -

Fylke: *Sogn & Fjordane.*

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: *Fjaler.*

Emne:

- *Skav* -Bygdelag: *Gjøddal.*

Oppskr. av:

Sigvard Torbo

Gard:

Torbo

(adresse):

*Gjøddal.*G.nr. *121* Br.nr. *3.*A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.B. Eller om den er etter ^{og} andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Dei ymse slag hjelpefor, utarrum høy, kallar kallar ein under eit for bjerg. Med det meiner ein skav, ris, lymg og bjørnekamb. Småhøy kleg utarrum for bøgarden kalla ein markalo eller markahøy. Når ein slo i utmarki, slo ein ikkje alt, ein tok berre det beste. Sette kassa ein å jota üt o. d. v. s. stå det meste. „Har jota üt o da beste.”

2. Ein kalla det bjerg. (Ordet kjem av å bjerga) (Å bjerga, bjerga, bjerga, bjerga). „Dei fódde myk'kje på Idmsat (Steinsat i Gjøddal) i gamle daga, fy' dei jota o slo all'a utmarkje, o dei skov o risa heile vinterin.”

3. Skave, skjev, sko (skov, skava) skave (skjeve)

4. Ja, ein nytta skav til kvoterfor i Gjøddal. Ein kalla det skav eller bjerg. I gamle dagar rekna ein nok med skav kvart einaste år. Etter 1900 minka det. Ja rekna ein det jamlyver som mæudfor. Ei kone sa til meg: „1898 va eit tungt år fy' oss. Har Arne låg sjúke. Granrane kóyde litt ved åt oss. Skave høit e gjere sjól.”

5. Ein skava ljótke, raun og osp. Ein heldt raun og osp for á vera besta skavskogen. Alm var det líka av, hevre slíke som var planta. Sei fáe alma-ne ein hadde vart mava.

6. Raun og osp stóð fríðhelga til anna enn skav. Det vert fortalt um ein gútt frá Heggheim som vart dengd fordi hann tok ein voksharaun til fisketroe. Raun og osp kalla ein skavskog. „Dú má'kje hogge skavskoge.“ „Hann va ein slúvve, hann óyela skavskojinn.“

7. Raunin gjó,
ljótkeja fó,
ospa gje
i kjeralde. (Koroline Espenes. f. 1858).

8. Já, alle króter i fekk skav, hestern síndantek. Sei fekk skavel i staden for „vordelen“, d. v. s. middagsmat. Rein tok til ved jótíðer. Oftast fekk beisti skavel for seg sjölv, men á t mjólke-leet blanda ein det med hóg. Oldreskav vilde ingen gjeva beisti. „Da fer dei vombatorv ta°, o þá springe dei síunde på lippi ta° da.“

9. Av raun og ljótkestav rekna dei med beisti mjólka gótt. „Ó da visa på rjommin gje dú dei roke. Hann vert aalti hjúkare.“

F Espenes i Guddal skava dei myk'kje. „Dar va ei slíke líne hole. Dar voks sá myk'kje skavskoge. O slíke rjommaske fekk ein ík'kje i leygdene. O tomóret va gútt sá da skú ha vo rá rjomme smós.“

10. Skavvinn hóyrde ein heim þannan med denn
annru vedern.

3
Stokkane reiste ein upp etter beita kosten, utan
gmraga útgangsbæisti honum þorraud. Lelles voks
det mykje skavskog umangjerd, og han hogg dei
for seg sjölv. Nær ein slo um sumrane vara ein
reg so ein ikkje skadde renningane.

Hesjveden vart og skava. Men det krov arbeid.
Oftast nytta ein ljörk, og då laut neveri flaugast
av fyrst. Men var hesjveden raun og osp, då
skava ein hann allstött. Samtidig freista ein å
gje bæisti ljörkvedskav med neveri gá, men det
vandra bæisti oftast.

11. „Han reiste esse ljerg at bæista.“

12. „Han reiste esse nokre skavpinn'a.“

13. Gjerningsordet marka trív og berre vart
brúka slíkt: markatroy, markalo, markaveg,
markaskog, d. v. s. mótsetningi til bólo o. s. fr.
Men ein kúnde og segja: „Han á úti på markja“,
og dá meinte ein bóen, gjorde.

14. Ein henta skavel um vintren. Um váren ska-
va ein ofte i marki, d. v. s. útangjerd. Då bar
ein skavel heim i skinnbitar.

„Á lida med Jesús langfedag“ har og ædri
hóyst. Men vart det lile um hóyet, skulde
ein gá til skogs på fastandi hjarta ein púndags-
morgon og henta ljerg utan leifarn.

15. Ein heist til med skavingi inne i stova,
nár det var smáskav í fall. „Dar va ofte trängt
i dan store Svartefoss-stoia. Gjertene spann o
dremgjene sko.“ Heile storvar skov ein úti
på túnel.

16. Til skaving brúka ein vanleg, tolkeniv⁴ eller bandkniv. Túnne hadde og skavkniv, men hann var lík „bandknivⁱⁿ“. Bandknivⁱⁿ eller skavknivⁱⁿ var vinkelbýgð i endane. (bæ) Þá desse endane hadde ein svarva handtak, offt með holk þá, hornholk eller jarnholk. Gjólve knivbladet hadde offtast ein sveig þá miðten.

Kotkje slípe - eller tjónslíjaⁱⁿ nytta ein til delle. Dei var for túnnu og drog for djúpt i vedenn.

17. Nár ein skava til krótesⁱⁿ mátti skavel vera so túnt þom ein kúndi fái det. Þráut ein botken i heile stykke, þá íkkjⁱⁿ beisti hann. „Da gagna lík á brotskave, beista eð da íkkj.“

Hesjveden heldt ein þeg i túnet með. Ser rúsa ein i veg eller eige lykⁱⁿje. Ein kerkté með tolkeniv. Store stórnar la ein i ságetrakken. Ein skava dei með bandkniv. Þá slingþóyrⁱⁿ var det ei heila (svort lang) þom ein kalla skavhella. Ho lág úte þá túnet framfor skytja.

Ein sat kvar det hólde. Ofte hadde ein ein stovkrakk til þess.

18. Utgjert i Gúddal.

19. Nár ein skava, yónsa det millþom á draga tolknivⁱⁿ eller á draga skavþinnⁱⁿ. Þóð ein atþmⁱⁿis ságetrakken vart líe hennene nytta.

20. Det ein skava, kalla skavtúrkar, (túklojⁱⁿde) kúbbar), skavþinnar (túnne þvister), skavskier (klojⁱⁿde kúbbar).

21. Einn kalla det ein haddi skjewe for skav.
(Ljótteskav, raunes kav.)

22. Ar pep og raun skava ein aet, av ljótke ber-
se den klöyvde vuden. Lengdi ymsa det mud.

23. Þuskava kjeppar kalla ein skjwlingar.
(Skjwling, skjwlinginn, skjwlinga, skjwlingane.)

24. Skavet skulde vera so tunt þom ráðley, og
heller ekki mátt flisane vera for lange. Hafi
det gæst ljótteskav, láut neveri flakkest av.
Gamal raun og pep kottra ein ogso av.

Einn þom lonte þá Svartfoss skulde vera ein
meister á skava. Han heitte Ingvebrigt (Ejella-
Ingvebrigt) „Han sko så godt at beista tok da
framom hve.“ Ein gong glapp kniven inn i
láret. Han pakka láret með salt, „þá da
ekki skú' setj se ilt i.“ Han fódde ein lúkke.
„Da vart há'ná ein depe lúkke, han vertu så
myk' þj. byrdele.“

25. Skjwlingane nytta ein allid i eldhúset.
Var eldhúset mura vedant, la ein ofu store
lad þá eldhúsmuren. Ein nytta skjwlingane
til beke - kake - og bryggjarved. Men vilde ein
fá opp eð sriugt, tor ein ofu ved av skjwlin-
gane til kviksel.

26. Í foterriþu kan ein av og til enno sjá ein
skava storn, men elles er det slutt. Líkvel
kan ein segja: Skavingi har halte þj like
með til väre dagar.

Mange reiste lange vegar eller almelotk. Jarnleg
tok ein yver fjellet til Nordvik, Totvind eller
Larvik. So for dei yver fjorden. „Han va bostom
fjotin ette almelotke.“ Dei turka botkerr,
mot han, og brukte mjølet til brød eller åt
kalvane. „Dü säg aetti slike kalva sä mär dei
fekk almelotke.“

Two menn fra Naggheim for yver fjellet og
„bostom fjotin ette almelotke.“ Dei drükerra i
Sandvatnet. Dei hadde teke ei prame som
lak. Dei portu. „Men på bottra låg dei med
almelotke under se.“ (1840?) „Sia säg dei
lys om kveldane dar karane drükerra.“

Sigvard Lovén